

LBRIS

We know
books

ELENA VĂCĂRESCU

**ÎMPĂRAȚI,
REGI ȘI REGINE PE CARE
I-AM CUNOSCUȚ**

Traducere: ILEANA CARMEN MOLDOVAN

EDITURA ORIZONTURI

Cuprins

Notă asupra ediției	5
Nota traducătorului	6
Regina Elisabeta a României (Carmen Sylva).....	9
Împăratul Germaniei	42
Împăratul Austriei	61
Regina Victoria	78
Regina Alexandra	97
Regele Eduard VII-lea	110
Suveranii Serbiei.....	123
Margherita de Savoia, văduva regelui Italiei	136
Victor Emmanuel al III-lea și regina Elena	148
Regina Maria-Christina și regele Alfons al XIII-lea al Spaniei	167

***Regina Elisabeta a României
(Carmen Sylva)***

Chipul reginei României¹ mi-a luminat întreaga viață. Încă de când eram copil, vorbele și privirea ei m-au învățat să venerez tot ce e bun, nobil și adevărat. Am învățat de la ea – care îmi oferea cu generozitate gândurile ei ca pe niște flori – să iubesc frumusețea naturii și a muncii, pietatea, să mă aplec cu atenție asupra sufletului meu, să înțeleg că bucuria înseamnă armonie și grație... Îi datorez momentele mele cele mai înalte și scânteia de iubire care sălășluiește în sufletul meu.

Dacă n-ar fi fost decât regină, nu și poetă, aș fi înțeles mai greu felul ei de a fi, chiar și eu, care am petrecut atâta vreme în compania ei și i-am cunoscut ideile și proiectele mult mai bine decât ceilalți biografi. Biografi ei sunt foarte numeroși, dar, oricât de diferite pot părea opiniile lor și oricât de variate le sunt abordările, portretele pe care i le fac reginei sunt însuflețite de același entuziasm. Fiecare portret este adevărat pentru că Elisabeta, regina României, are o personalitate atât de complexă, încât aproape toți istoricii pot oferi o soluție acceptabilă enigmei sufletului ei... Unii o prezintă ca pe o prințesă romantică, ce a comis greșeala de a fi, în acest secol

¹ Elisabeta-Paulina-Otilia-Luisa (1843–1916), principesă germană, fiica prințului Hermann de Wied. Căsătorită în 1869 cu Domnul Carol I, a devenit regină a României în 1881. A semnat, ca scriitoare, cu pseudonimul Carmen Sylva. (n. trad.)

materialist, o visătoare și o teoreticiană. Alții o compară pe această regină atât de atrăgătoare cu femeile rafinate și erudite ale Renașterii italiene, care ne farmecă încă imaginația prin finețea și eleganța conversației ce făceau din Curțile lor adevărate centre de activitate intelectuală. În sfârșit, alții ne-o înfățișează ca pe o femeie independentă, cutreierând întinsele păduri carpatine, ascultând cu un amestec de plăcere și teamă zgomotul cascadelor prăvălindu-se peste stânci. Niciuna dintre aceste interpretări nu este falsă, căci regina României se regăsește în ele rând pe rând. Ar fi putut inspira, de altfel, alte și alte portrete, iar fiecare ar fi fost o reproducere fidelă a realității.

Niciunul dintre suveranii actuali nu provoacă în lumea modernă mai multă curiozitate și admirație decât această regină-poetă care continuă să se învâluie într-un mister blând și dureros – o sfântă și strălucitoare enigmă. Înzestrată cu toate virtuțile care se sprijină pe forța morală, regina este totuși vulnerabilă ca un copil atunci când se confruntă cu realitățile vieții. Teribile neînțelegeri se iscă atunci între ea și cei care o judecă subordonând gândul faptei. Mulți cred că regina este bună din fire, oarbă la rău, cu porniri generoase, dar puțini ghicesc adevărata măreție a acestei bunătăți, izvorul viu de iubire care întreține acest elan mereu înnoit și clarviziunea ce se ascunde în acea orbire voluntară. Sufletul omnesc este un câmp de bătălie tăcut; dacă îl observi cu atenție, poți număra învingătorii și învinșii. Observând lupta din sufletul reginei, am văzut cum ranchiuna și indignarea erau mereu înfrânte, iar simpatia și mila triumfau.

În fiecare moment al existenței sale atât de pline, două aspirații opuse se înfruntă și se rănesc de moarte... Vocația poetică se împotrivesc îndatoririlor de regină. Trebuie să se

supravegheze permanent, să-și controleze zâmbetul, vorbele, visele care o îndeamnă să se lase purtată pe aripile imaginației și se mânie atunci când e nevoită să arate indiferență față de tot ce o atrage. Revolta permanentă, dualitatea împinsă la extrem au temperat admirația celor care ar fi vrut ca ea să fie în exclusivitate regină sau a celor care ar fi dorit s-o vadă dedicându-se numai talentului său. Multitudinea năzuințelor și opiniilor ei se află într-o contradicție violentă cu atitudinea rezervată pe care trebuie să o arate. Obligată să-și controleze emoțiile cele mai puternice și aspirațiile cele mai îndrăznețe, regina României este pradă elementelor destinului.

Nimeni nu va ști dacă regina sau poeta va fi suferit cel mai mult în această situație extraordinar de complicată. Să-i fi părut oare coroana împodobită cu rubine și diamante care a stat pe capul Joséphinei, soția lui Napoleon I, atât de grea, încât o scotea cu un suspin de ușurare, trecându-și degetele fine prin păr, ca și cum ar fi vrut să șteargă orice urmă a apăsătorului simbol?

Adesea, după un bal sau un dineu oficial, vedeam coroana zăcând pe biroul din budoarul său și o întrebam: „Cea care te abandonează în felul acesta ți-a reproșat cumva că ai ținut-o departe de frumoasele ei însingurări?”

Îmi imaginam câteodată și iritarea reginei, care, deși atrasă de foile albe și de tocul lung și subțire, era nevoită să împartă zâmbete mulțimii adunate la spectacole fastuoase și solemne... De câte ori n-am văzut superba coroană și umila pană odihnindu-se alături într-o armonie desăvârșită, încât îmi era greu să-mi amintesc că ele erau adversarele al căror antagonism umplea de spaimă sufletul unei regine! Într-o seară, pe când își potrivea cercul de rubine pe frunte cu mișcări grațioase, regina mi-a spus: „O, dacă ar avea darul vorbirii,

coroana aceasta ar putea povesti multe despre domnia efemeră, dar eroică și splendidă a marelui Napoleon și despre sentimentele împărătesei creole!”

„Nicidecum, m-am gândit eu. Dacă ar putea vorbi, coroana ar uita de Joséphine de Beauharnais și de palatul Tuileries¹ și nu ne-ar povesti decât despre Carmen Sylva!”

Tinerețea reginei a fost cu adevărat tristă; zăbovește adesea asupra acestei perioade întunecate din viața ei și lacrimile i se preling pe obraji. Anii de singurătate pe care i-a petrecut alături de fratele ei bolnav și de tatăl său muribund au contribuit mult la dezvoltarea facultăților sale uimitoare și a imaginației sale extraordinare. Temerile, așteptarea înfrigorată a bucuriilor care nu aveau să se ivească niciodată, gloria și vicisitudinile destinului său regal, suferințele secrete și izbânzile aparente ale poziției sale nobile – nimic nu a putut aduce o schimbare esențială în spiritul reginei. Sufletul ei a rămas cel al tinerei fete de odinioară, năvalnic și meditativ, fermecat de castelul regal de pe malurile Rinului; continuă să fie prințesa-copil care alerga în voie, după plac, iute și armonioasă precum valurile care purtau pe sub ferestrele palatului vapoare vesele. Păstrează în ochi limpezimea zilelor în care mama sa o numea „trandafirul meu sălbatic” și se minuna văzând cum mintea-i tânără se îmbibă de legende și de istorie, lăsându-se purtată de entuziasm.

Umbră morții a întunecat primii ani din viața prințesei Elisabeta de Wied. Fratele ei mai mic, Otto, lipsit de bucuriile copilăriei din pricina bolii crude cu care se născuse, s-a stins încet sub ochii ei, în vreme ce tatăl său – precum ultimele lică-

¹ Reședința regilor Franței, la Paris. Palatul a fost incendiat în 1871. (n. trad.)

riri purpurii care întristează cerul la apus – zăcea, devenind pe zi ce trecea mai plâpând. Continua însă să reverse asupra copilei comorile minții sale luminate și dragostea lui profundă. Frumusețea calmă și suferințele acestui declin treptat plutesc asupra întregii tinereți a Elisabetei.

„Imaginea tatălui meu îmi rămâne veșnic în amintire, spunea ea, îmi apare în minte când mă gândesc la copilărie, nu-mi pot întoarce privirile spre trecut fără s-o văd. Dau la o parte ramurile copacilor care înconjoară locuința noastră de vară, zăresc casa mare, albă, strălucind prin frunziș și sunt cuprinsă de dorința de a alerga de la o fereastră la alta și de a arunca o privire curioasă în fiecare dintre camerele care-mi sunt atât de dragi. Una dintre ferestre mai ales îmi atrage atenția, un punct anume exercită asupra mea o fascinație invincibilă. Fereastra tatălui meu! Chiar acolo se așeza! Mâinile-i slăbite i se odihneau pe genunchi sau pe o carte deschisă, privirea îi rătăcea în depărtare sau ochii lui se întâlneau îndelung cu ai mei. Această imagine a tatălui meu îmi umple toată viața. Era atât de înțelept, încât credea în lucrurile supranaturale pe care le disprețuiesc ignoranții. Credea în miracole, pentru că facerea lumii și umanitatea i se păreau miraculoase. Era smerit și uimit în fața forței naturii și a lui Dumnezeu, și, asemenea unui om așezat la cumpăna a două râuri năvalnice, stătea și el între viață și eternitate, și cântărea fiecare lucru cu seninătate și credință. În amurg, atunci când întinsele păduri adorm, iar soarele se stinge în depărtare, mă chema la el. Mă uitam la fața lui lividă, care devenea din ce în ce mai străvezie, asemenea undei râului atunci când se ridică luna. Trăsăturile lui subțiate purtau deja amprenta morții. Dar voința lui energică și calmă îmblânzea moartea. Se vedea limpede că acest visător delicat descindea dintr-un neam

străvechi, adăugând un gânditor lungului șir de eroi. Ochii lui de azur, mișcările grațioase și flexibile îi indicau apartenența la acele străvechi familii din preajma fluviului care personifică forța și farmecul Rinului natal. Iar sufletul lui frumos și puternic era asemenea dealurilor acoperite cu viță-de-vie a căror înșiruire armonioasă se reflectă în apele lucitoare ale fluviului. Căci tatăl meu era un adevărat prinț renan – nu unul dintre acei stăpâni pe care îi proslăvește istoria, nu un senior însetat de bogății și de mărire, ci un prinț dornic să intre în împărăția cerurilor.”

Mama prințesei Elisabeta era fiica cea mare a ducelui de Nassau, sora marelui duce de Luxemburg și a regelui Suediei: drăguță, vioaie, inteligentă, a fost crescută la Curtea fericită a unui ținut pitoresc, numit pe drept cuvânt „grădina Germaniei”. A mai rămas din acele locuri doar castelul Biebrick, un fel de Trianon german, unde se dădeau odinioară recepții pline de viață și petreceri încântătoare. După plecarea stăpânilor, castelul pare că plânge, ca o fantomă, la marginea parcului abandonat, povestindu-i Rinului splendorile trecutului. După nașterea fiului celui mare și a fiicei sale Elisabeta, prințesa de Wied a mai avut un fiu, un copil adorabil, care n-a cunoscut decât suferința. Trupul său fără vlagă are o rană mereu deschisă și sângerândă, iar dese operații n-au reușit decât să prelungească această viață de martir. Regina Elisabeta a scris câteva pagini zguduitoare despre trista și scurta viață a micului prinț Otto; simplitatea dramatică a narațiunii îi conferă cărții un loc aparte printre celelalte lucrări ale reginei, apreciate pentru umanitatea ce răzbate din ele și pentru realizarea lor artistică. În tot ce ne spune regina Elisabeta despre fratele său mai mic, despre suferințele lui prelungite, despre așternuturile pătate de sânge și corpul său crispat de durere nu există

niciun cuvânt care să nu vădească răbdare și credință. Numai cititorul se revoltă împotriva naturii care a asociat atât de crud hohotele de plâns cu gânguritul suav al copilului. Micul prinț nu și-a pierdut niciodată nădejdea și n-a scos nicio șoaptă împotriva sorții sau a lui Dumnezeu.

Într-un suflet precum acela al reginei Elisabeta, acumularea acestor prime suferințe se poate compara cu stratul de frunze moarte acoperind toamna pământul, strat sub care mustește, gata să tășnească în muguri și flori, seva plantelor ascunse. Când parfumurile primăvăratice se amestecă, în aprilie, cu mirosul ruinelor și când vântul aduce ploaia binefăcătoare și razele soarelui, florile înăbușesc frunzele moarte care le-au hrănit. Tot așa, o adiere însorită străbate existența prințesei Elisabeta și împrăștie pentru o vreme incertitudinile și disperarea, iar întreaga ei ființă se trezește luând un nou avânt.

O mătușă din partea mamei, marea ducesă Elena a Rusiei, se decide să o cheme pe lângă ea pe tânăra ei nepoată, de care îi este milă și pe care o admiră mult.

„Trimite-mi-o pe scumpa ta copilă”, îi scrie ea prințesei de Wied. Și aceste cuvinte au fost pentru prințesa Elisabeta un adevărat „Sesam deschide-te!”, care i-a dezvăluit o lume nouă și a dus-o departe de cercul lugubru al grijilor.

„Am plâns când l-am părăsit pe tatăl meu; și el a vărsat lacrimi, dar ale mele erau lacrimi de speranță, pe când ale lui erau lacrimi de despărțire, căci își dădea seama că nu mă va mai revedea pe lumea aceasta. Ținea mult la marea ducesă Elena și era încântat de călătoria care urma să mă conducă spre zări și chipuri noi, dar, pe când mă strângea în brațele-i tremurânde, figura sa exprima o mare spaimă. Mi-a trebuit mult timp ca să mă smulg din această tristă trăire.” Mai târziu,

fastul de la Curtea Rusiei, imaginația vie a reginei, atrasă de frumuseți și măreții nemaîntâlnite până atunci, îi vor alunga din suflet tristețe amintiri. Îi scria tatălui ei scrisori atât de vesele și pline de viață, încât atunci când acesta, pe moarte, i-a trimis răspunsuri încurajatoare, nici nu a bănuț că pulsul i se accelerase, iar mintea îi slăbise!

„Rusia este o țară atât de interesantă, atât de uimitoare! Lumina Asiei plutește parcă asupra Curții imperiale”, scria regina, evocând cele două ierni petrecute la Sankt Petersburg. „Nimfele și spiridușii nopții, care-mi sunt atât de dragi, erau discreți și nu-mi bântuiau somnul; cât despre zile, erau pline de spectacole grandioase, splendide. Mătușa mea trăia în palatul care îi revenise după moartea soțului ei, palatul Mihailov, și găzduia sub acoperișul său aproape două sute de persoane, în cea mai mare parte necunoscute. Luxul imens de care era înconjurată nu-i schimbase întru nimic gusturile simple și naturale. Oamenii de rang înalt trebuie să trăiască în mare fast, considera ea, căci luxul, ceremoniile scilicet și solemne sunt pe placul publicului, care le consideră un fel de favoruri ale suveranilor.

Și totuși, marea ducesă m-a învățat să descopăr suferința ascunsă în cutele de purpură și hermină. Eram atât de convinsă de adevărul spuselor ei, încât, dacă o voce mi-ar fi șoptit atunci: «Și tu vei fi regină», aș fi tremurat și aș fi plâns de deznădejde. Mulți vor surâde sau se vor îndoi de ceea ce spun. Oamenii își imaginează că tinerele prințese nu visează decât la mulțimi în delir, arcuri de triumf, coroane, sceptre! Nici-decum, instinctul ne avertizează să nu ne încredem în ele. Știm că putem deveni regine, iar gândul acesta ne înspăimântă. De regulă, nu fiicele de regi devin regine; prințesele

cel mai puțin vizibile sunt cele mai expuse acestui destin primejdios. Marea ducesă Elena – Junona Nordului, cum era numită – era foarte înzestrată. Îi datorez toate calitățile practice pe care le-am dobândit și pe care m-am străduit să le dezvolt; m-a învățat să mă aplec cu interes asupra persoanelor al căror aspect exterior ne repugnă. M-a convins că nu există nicio creatură umană care să nu poată fi învățată să mănuiască elocința și să se perfecționeze. Când călătoream, popasurile noastre se transformau de îndată în reuniuni intelectuale agreabile. Am vizitat Parisul și Curtea lui Napoleon al III-lea¹, radiind splendoare la vremea aceea. Am asistat la Tuileries la un mare bal și am văzut-o pe împărăteasă intrând în sala mare de recepție alături de marea ducesă; aceasta din urmă părea, în ciuda vârstei și a veșmintelor simple, mai distinsă decât toate femeile fermecătoare care o înconjurau. Frumusețea ei stârnea la tot pasul murmure de admirație și entuziasm. «Ești ca un boboc de trandafir», mi s-a adresat împărăteasa când a trecut pe lângă mine, și, deși repetase același compliment fiecărei tinere fete, inima mi-a tresărit la auzul acelor cuvinte plăcute, amintindu-mi de «trandafirul meu sălbatic», nume cu care îi plăcea mamei să mă alinte. Împărăteasa francezilor îmi apare și acum ca o întruchipare a grației, tinereții, fericirii, iar nenorocul ei de mai târziu nu a putut schimba imaginea pe care mi-o făcusem despre ea.”

Când s-a întors din Rusia, prințesa Elisabeta de Wied a găsit un mormânt sub teii care cresc la poalele munților Rinului. Iubitul ei tată murise și, din acea clipă, întreaga ei viață a fost marcată de această pierdere.

¹ Împărat al Franței (1852–1870). Nepot de frate al lui Napoleon I. (n. trad.)